

АНОТАЦІЯ

Хоробчук О.І. Оцінювання та аналіз експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка. – Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 2026.

У дисертації розкрито теоретичні та методичні основи проведення оцінювання та аналізу експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності на прикладі регіонів західної частини України в контексті сучасних теорій регіонального розвитку та міжнародної торгівлі. Проаналізовано еволюцію наукових підходів до пояснення процесів формування експортної спеціалізації територій, починаючи від класичних теорій абсолютних і порівняльних переваг та завершуючи сучасними концепціями нової економічної географії й інституціоналізму. Визначено роль теорії специфічних факторів, інституційних концепцій та просторових моделей розвитку у поясненні механізмів формування конкурентних переваг регіонів на зовнішніх ринках. Обґрунтовано, що експортний потенціал регіону формується під впливом ресурсних, виробничих, інституційних, інноваційних та просторових чинників, а його ефективне використання залежить від рівня розвитку інфраструктури, якості інституційного середовища та інтеграції в міжнародні економічні процеси.

Особлива увага відводиться можливостям практичного застосування положень класичних і сучасних теорій для розвитку експортного потенціалу регіонів західної частини України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Визначено пріоритетні напрями підвищення ефективності використання експортних можливостей регіонів, серед яких формування експортних кластерів, диверсифікація експорту, розвиток транскордонного співробітництва, впровадження інноваційних технологій та вдосконалення інституційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності.

Доведено, що в сучасних умовах формування експортного потенціалу регіону повинно ґрунтуватись на принципах самоорганізації, керованості, інформаційної відкритості, адаптивності та узгодженості із загальнодержавною політикою розвитку, що створює передумови для більш ефективного використання конкурентних переваг економіки регіону.

Запропонований в дослідженні підхід до оцінювання експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону ґрунтується на поєднанні методів статистичного аналізу, економетричного моделювання, індексного оцінювання та прогнозування, що забезпечує комплексність дослідження та підвищує обґрунтованість отриманих результатів.

Проаналізовано існуючі підходи до вирішення задачі кількісного оцінювання та аналізу експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону. Попередньо проведене кількісне оцінювання експортного потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіонів західної частини України дозволило запропонувати та емпірично підтвердити можливий підхід до постановки та вирішення задачі ідентифікації ключових чинників, зміна значень яких визначає динаміку інтегрального показника експортного потенціалу. Використання можливостей економетричного аналізу дало змогу визначити характер впливу ключових чинників на експортний потенціал з урахуванням миттєвих та лагових ефектів зміни економічних умов. Проведення подальших досліджень проблематики оцінювання потенціалу розвитку зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні в розрізі його складових потенційно дозволить виявляти пріоритетні напрями докладання зусиль, спрямованих на підвищення показників експортного потенціалу для кожного з досліджуваних регіонів.

Проведений аналіз взаємозв'язків між експортоорієнтованими галузями регіонів та країн, куди він може спрямовуватися засвідчили, що в переважній своїй більшості, експорт регіонів західної частини України спрямовується до країн ЄС. Географічна структура найбільших обсягів експорту переважної більшості регіонів є доволі диверсифікованою, окрім Львівської області, де найбільшу вагу займають лише дві країни (Польща та Німеччина). Ключовими

торговельними партнерами регіонів західної частини України виступають Польща, Угорщина та Німеччина, зокрема у галузях машинобудування, деревообробної промисловості, промислових та харчових товарах, рослинництві та тваринництві.

Проведений аналіз товарної структури експорту регіонів західної частини України дозволив виявити низку чинників, котрі можуть позитивно, нейтрально або ж негативно впливати на показники експорту в кожному окремо взятому регіоні. При цьому встановлено, що лаговий ефект впливу досліджуваних показників на експорт може значно відрізнятися за періодами та регіонами: від миттєвого до двох років.

Запропонована схема проведення аналізу синергетичних ефектів впливу чинників зовнішньоекономічної діяльності на експортний потенціал регіонів західної частини України дозволила відмітити окремі особливості формування та розвитку експортного потенціалу досліджуваних регіонів. Зокрема, застосування можливостей симульативних моделей дозволило проаналізувати експортний потенціал кожного регіону у взаємодії із експортними потенціалами інших регіонів, що підкреслило важливість їх врахування в ході планування заходів з потенційної оптимізації процесів формування та використання експортних можливостей регіонів західної частини України. Розрахунок непрямих бета-коефіцієнтів дозволив проаналізувати фактори прямого та непрямого впливу на розвиток експортного потенціалу регіонів, що також підтвердило наявність можливостей та потенціалу взаємодії між ними.

Проведений аналіз синергетичних ефектів впливу чинників торговельно економічного співробітництва на експортний потенціал регіонів в контексті забезпечення зовнішньоекономічної безпеки засвідчив відсутність однозначних позитивних впливів розвитку і нарощення експортного потенціалу одних регіонів на відповідні процеси в інших регіонах абсолютно в усіх випадках. Це підтверджує доцільність проведення подальших досліджень процесів розвитку в регіональних соціо-еколого-економічних системах з подальшим окресленням конкурентних переваг кожного окремого регіону і створення програм

збалансованої взаємодії між областями з метою мінімізації недоотриманих вигод через нераціональне управління процесами формування, розвитку та використання економічного потенціалу регіонів та його експортної складової.

На основі економіко-математичного інструментарію розроблено прогностичні моделі розвитку експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіонів, що дозволило визначити перспективні напрями підвищення ефективності використання експортних можливостей територій. Використання одновимірних економетричних моделей зробило можливим розрахувати прогностичні значення незалежних показників, які визначають закономірності формування експортного потенціалу на 2025-2028 роки і відслідкувати тенденції до подальшого зростання експортного потенціалу. Таке зростання ґрунтується на припущеннях одновимірних моделей про зростання частки експорту тилових регіонів у національному експорті, що засвідчує підвищення важливості областей західної частини України у формуванні експортного потенціалу держави, а також зростання внутрішньої конкурентоспроможності.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих методичних підходів, моделей та аналітичних інструментів органами державної влади, місцевого самоврядування, агенціями регіонального розвитку та суб'єктами господарювання під час розробки стратегій та програм регіонального розвитку, програм підтримки експорту та заходів із підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.

Подальший розвиток отриманих результатів дослідження сприятиме поглибленню теоретичних положень щодо формування та реалізації експортного потенціалу регіонів, а також забезпечить методичну основу для прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання експортних можливостей та зміцнення конкурентних позицій регіонів на міжнародних ринках.

Ключові слова: експортний потенціал, зовнішньоекономічна діяльність, регіональний розвиток, торговельні потоки, регіон, товарна структура експорту,

географічна структура експорту, оцінювання, аналіз, міжнародна торгівля, моделювання, прогнозування.

ANNOTATION

Khorobchuk O.I. Evaluation and analysis of the export component of the potential of the region's foreign economic activity - Qualification research paper on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 - Social and behavioral sciences with a specialty 051 Economics. – Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2026.

The dissertation discloses the theoretical and methodological foundations of the evaluation and analysis of the export component of the potential of foreign economic activity on the example of the regions of the western part of Ukraine in the context of modern theories of regional development and international trade. The evolution of scientific approaches to explaining the processes of formation of export specialization of territories is analyzed, starting from the classical theories of absolute and comparative advantages and ending with modern concepts of new economic geography and institutionalism. The role of the theory of specific factors, institutional concepts and spatial development models in explaining the mechanisms of formation of competitive advantages of regions in foreign markets is determined. It is substantiated that the export potential of the region is formed under the influence of resource, production, institutional, innovative and spatial factors, and its effective use depends on the level of infrastructure development, the quality of the institutional environment and integration into international economic processes.

Special attention is paid to the possibilities of practical application of the provisions of classical and modern theories for the development of the export potential of the regions of the western part of Ukraine in the conditions of martial law and post-war reconstruction. The priority directions for increasing the efficiency of the use of export opportunities of the regions have been determined, including the formation of export clusters, diversification of exports, development of cross-border cooperation,

introduction of innovative technologies and improvement of institutional support for foreign economic activity.

It has been proven that in modern conditions, the formation of the region's export potential should be based on the principles of self-organization, manageability, information openness, adaptability and consistency with the national development policy, which creates prerequisites for more effective use of the competitive advantages of the region's economy.

The approach proposed in the study to the assessment of the export potential of the region's foreign economic activity is based on a combination of methods of statistical analysis, econometric modeling, index assessment and forecasting, which ensures the comprehensiveness of the study and increases the validity of the obtained results.

The existing approaches to solving the problem of quantitative assessment and analysis of the export component of the potential of the region's foreign economic activity are analyzed. The preliminary quantitative assessment of the export potential of the foreign economic activity of the regions of the western part of Ukraine made it possible to propose and empirically confirm a possible approach to setting and solving the problem of identifying key factors, the change in the values of which determines the dynamics of the integral indicator of the export potential.

Using the capabilities of econometric analysis made it possible to determine the nature of the impact of key factors on export potential, taking into account the immediate and lag effects of changes in economic conditions. Conducting further research on the issue of assessing the potential for the development of foreign economic activity at the regional level in terms of its components will potentially allow identifying priority directions for efforts aimed at increasing the export potential for each of the studied regions.

The analysis of the relationships between the export-oriented industries of the regions and the countries to which they can be directed proved that the vast majority of exports from the regions of the western part of Ukraine are directed to the EU countries. The geographical structure of the largest export volumes of the vast majority of regions

is quite diversified, except for the Lviv region, where only two countries (Poland and Germany) have the largest share. Poland, Hungary and Germany are the key trade partners of the regions of the western part of Ukraine, in particular in the fields of mechanical engineering, woodworking industry, industrial and food products, plant and animal husbandry.

The analysis of the commodity structure of the export of the regions of the western part of Ukraine made it possible to identify a number of factors that can positively, neutrally or negatively affect the export indicators in each individual region. At the same time, it was established that the lag effect of the influence of the studied indicators on exports can vary significantly by period and region: from instant to two years.

The proposed scheme of conducting an analysis of the synergistic effects of the influence of factors of foreign economic activity on the export potential of the regions of the western part of Ukraine made it possible to note certain features of the formation and development of the export potential of the studied regions. In particular, the application of the capabilities of simulative models made it possible to analyze the export potential of each region in interaction with the export potentials of other regions, which emphasized the importance of taking them into account during the planning of measures to potentially optimize the processes of forming and using the export potential of the regions of the western part of Ukraine.

The calculation of indirect beta coefficients made it possible to analyze the factors of direct and indirect influence on the development of the export potential of the regions, which also confirmed the presence of opportunities and potential for interaction between them.

The analysis of the synergistic effects of the influence of the factors of trade and economic cooperation on the export potential of the regions in the context of ensuring foreign economic security proved the absence of unambiguous positive effects of the development and increase of the export potential of some regions on the corresponding processes in other regions in absolutely all cases. This confirms the expediency of conducting further studies of development processes in regional socio-ecological and

economic systems with further delineation of the competitive advantages of each individual region and the creation of programs of balanced interaction between regions with the aim of minimizing unrealized benefits due to irrational management of the processes of formation, development and use of the ecological potential of regions and its export component.

On the basis of the economic-mathematical toolkit, predictive models of the development of the export component of the potential of foreign economic activity of the regions were developed, which made it possible to determine promising directions for increasing the efficiency of the use of export opportunities of the territories. The use of one-dimensional econometric models made it possible to calculate the forecast values of independent indicators that determine the patterns of formation of export potential for 2025-2028 and to monitor trends for further growth of export potential.

Such growth is based on the assumptions of one-dimensional models about the growth of the share of exports of hinterland regions in national exports, which proves the increasing importance of the regions of the western part of Ukraine in the formation of the export potential of the state, as well as the growth of domestic competitiveness.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the proposed methodological approaches, models and analytical tools by state authorities, local governments, regional development agencies and business entities during the development of regional development strategies and programs, export support programs and measures to increase the competitiveness of the regional economy.

Further development of the research results will contribute to the deepening of theoretical provisions regarding the formation and implementation of the export potential of the regions, as well as provide a methodological basis for making management decisions aimed at increasing the efficiency of using export opportunities and strengthening the competitive positions of the regions on international markets.

Keywords: export potential, foreign economic activity, regional development, trade flows, region, commodity structure of exports, geographical structure of exports, evaluation, analysis, international trade, modeling, forecasting.

ПРАЦІ, ЯКІ ВІДОБРАЖАЮТЬ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Пілько А.Д., Хоробчук О.І., Дедерчук О.М. Теоретичні основи формування експортного потенціалу регіону, Економічний вісник НЕУУ «Київський політехнічний інститут» № 23 (2022)
URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/264624/260800>
DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264624>
2. Хоробчук О.І. Туристичні послуги як складова експортного потенціалу регіону. Економіка та суспільство. 2024. №64. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4351>
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-155>
3. Хоробчук О.І. Еволюція теорій регіонального розвитку в контексті оптимізації експортних можливостей регіонів західної частини України. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор», випуск 2025, 3(80), ст.576-581.
URL: https://business-navigator.ks.ua/journals/2025/80_2025/98.pdf
DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.80-97>
4. Пілько А.Д., Хоробчук О.І. Прогнозування експортного потенціалу регіону. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 4 (49) 2025.
URL: https://easterneurope-ebm.in.ua/journal/49_2025/7.pdf
DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.49-5>
5. Хоробчук О.І., Пілько А.Д. «Моделі аналізу впливу ключових факторів на експортний потенціал регіонів». Управління змінами та інновації. №16 2025.
URL: <https://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/265>
DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2025-16-8>
6. Хоробчук О.І., Пілько А.Д. Аналіз товарної та географічної структури експорту регіону в умовах трансформації торговельних потоків. Сталий розвиток економіки. №1 (58) 2026.
URL: <https://www.economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1714/1658>

DOI:<https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-58-29>

7. Пілько А.Д., Хоробчук О.І. Синергетичні ефекти впливу чинників торговельно економічного співробітництва на експортний потенціал регіонів в контексті забезпечення зовнішньоекономічної безпеки. Економіка та суспільство. 2026. № 83.

URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7509>

DOI:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-121>

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

8. Oleg Khorobchuk, Andriy Pilko Quantitative assessment of the region`s export potential. Věda a perspektivy № 11(54) 2025

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/31897/31848>

DOI:[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-11\(54\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-11(54))

Матеріали наукових конференцій

9. Хоробчук О., Задачі формування експортного потенціалу регіону, X Всеукраїнська науково-практична конференція «Форум молодих економістів-кібернетиків», ЛНУіФ, ст.117, 25.11.2022р., Львів

URL:<https://econom.lnu.edu.ua/conference-forum-molodykh-ekonomistiv-kibernetikyiv>

10. Хоробчук О., Пілько А., Передумови формування моделі розвитку експортної діяльності, VIII Міжнародна науково-методична конференція, ст. 161-163, ЧНУ, 20-21.04.2023р., Чернівці

URL:<https://emm.cv.ua/viii-mizhnarodna-naukovo-metodichna-konferentsiya-matematichni-metodi-modeli-ta-informatsijni-tehnologiyi-v-ekonomitsi/>

11. Пілько А., Хоробчук О., Моделі оцінки та аналізу ЗЕД регіону, XIV Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем”, ХНУ, Братіслава-Харків, 2023 р.

URL: <https://mpsesm.org/book/2023/pages/sections/section02/page04.html>

12. Хоробчук О., Пілько А., Формування пріоритетів економічного розвитку регіону в контексті підвищення ефективності використання його експортного потенціалу. XI Всеукраїнська науково-практична конференція «Форум молодих економістів-кібернетиків», ЛНУіФ, ст.175, 24-25.11.2023, Львів.
URL:https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/07/2023_Zbirnyk-OK.pdf

13. Хоробчук О. Особливості формування експортного потенціалу регіону: світовий та вітчизняний досвід, Звітна наукова конференція, ПНУ ст.38, 1-5.04.2024., Івано-Франківськ

URL:<https://nauka.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2024/07/zbirnyk-tez-vykladachiv.pdf>

14. Хоробчук О. Вплив штучного інтелекту на експортну діяльність регіонів України. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти: Матеріали IV Міжнародна науково-практична конференція, 9 грудня 2024 р., Миколаїв – Миколаїв: МНАУ, 2024. – 458 с. с.300-304

URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20478/3/rtg-2024.pdf>